

ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΗΜΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΤΑΣΣΟΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

3

1906

ΦΩΤΟΤΥΠΙΚΗ ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ * 1969 * RÉIMPRESSION ANASTATIQUE

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ÉDITIONS

ΒΑΣ. Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ

BAS. N. GRÉGORIADÈS

Ε.Υ.Δ της Κ.Τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

Catalogus codicum graecorum Bibliothecae Ambrosianae. Digesserunt *Aemilius Martini* et *Dominicus Bassi*. En Mediolano (U. Hoepli). 1906. Τόμος Α' και Β' Είς 8ον σ. LI, 1297.

Ἐν μέσῳ τῆς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη πυρετώδους ἐργασίας πρὸς ἀναγραφὴν τῶν ἐν ταῖς διαφόροις βιβλιοθήκαις τῆς Εὐρώπης ἀποκειμένων ἑλληνικῶν κωδίκων αἰσθητοτάτη ἦτο ἡ ἀπουσία καταλόγου τῆς Ἀμβροσιακῆς βιβλιοθήκης. Αὕτη, καίπερ ἐν μεταγενεστέρῳ χρόνῳ τῶν ἄλλων ἰταλικῶν βιβλιοθηκῶν ἀποκτήσασα χειρόγραφα ἑλληνικά, ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος, οὐχ ἦττον ἐνεκα τῆς δραστηρίας ἐνεργείας τοῦ ἰδρύσαντος τὴν συλλογὴν ταύτην καρδινάλιου καὶ ἀρχιεπισκόπου Μεδιολάνου Φρειδερίκου Βορρωμαίου ταχέως ἀπέβη ἀξία λόγου πολλοῦ, δυναμένη νὰ ταχθῆ ἀμέσως μετὰ τὴν τοῦ Βατικανοῦ, τὴν Μαρκιανὴν τῆς Βενετίας καὶ τὴν Λαυρεντιακὴν τῆς Φλωρεντίας καὶ συμπεριλαβοῦσα κώδικας πολλοὺς ἄμα καὶ ἀξιολόγους. Ἰδίας δὲ μνείας ἀξίον εἶναι, ὅτι εἰς τὸν ἀπαρτισμὸν τῆς συλλογῆς ταύτης οὐ μικρὸν συνετέλεσεν ἡ εἰς αὐτὴν συμπερίληψις τῶν ἐξ ἑλληνικῶν χωρῶν, ἰδίως δὲ τῆς Κερκύρας (116 κώδικες), οὐχ ἦττον δὲ τῆς Θεσσαλίας (44 κώδικες) καὶ τῆς Χίου (36 κώδικες) ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου Σαλματίου συναποκομισθέντων ἑλληνικῶν χειρογράφων, ἡ ἀγορὰ τῶν εἰς τὸν τῷ 1616 ἐν Βενετία ἀποθανόντα μητροπολίτην Φιλαδελφείας Γαβριὴλ Σεβῆρον ἀνηκόντων τριάκοντα κωδίκων καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Βορρωμαίου ἀπόκτησις τριάκοντα καὶ ὀκτὼ χειρογράφων, ὧν κτήτορες ἦσαν οἱ Σοφίανοι Μιχαὴλ, Μανουὴλ καὶ Θεόδωρος.

Τὴν δ' ἑλλειψιν τοῦ καταλόγου τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων τῆς Ἀμβροσιακῆς ἀναλαθόντες νὰ πληρῶσωσιν οἱ κκ. Αἰμίδιος Μαρτίνης καὶ Δομίνικος Βάσσης ἐξέτελεσαν τὸ ἔργον μετ' ἄκρας ἐπιστάσεως καὶ εὐσυνειδησίας. Δὲν ἦτο δὲ τὸ ἔργον τοῦτο εὐχερὲς, διότι οἱ συγγράμματα τοῦ καταλόγου δὲν ἠθέλησαν νὰ περιορισθῶσιν εἰς τὴν ἀνα-

γραφὴν τοῦ περιεχομένου ἑκάστου τῶν χειρογράφων, ἀλλ' ἐπεχείρησαν σχεδὸν πάντοτε καὶ νὰ δηλώσωσι τίνα τῶν περιεχομένων τούτων εἶνε ἐκδεδομένα, παρέχουσι δὲ καὶ παραπομπὰς εἰς τὰς διαφόρους ταύτας ἐκδόσεις. Τοῦτο δὲ, ἀσπασίως μὲν γινόμενον δεκτὸν παρὰ τῶν χειριζομένων τὸν κατάλογον, ἀλλ' οὐχὶ πάντοτε ἀναγκαῖον ὄν, ἐνθα πρόκειται μάλιστα περὶ μεγάλων συλλογῶν, οἷα ἡ Πατρολογία τοῦ Migne, κατέστησεν οὐχ ἥττον πολὺ δυσχερεστέραν τὴν σύνταξιν τοῦ καταλόγου, οὗ ἡ ἐκτυπῶσις παρετάθη ἐπὶ ἔτη μακρὰ, ἐπιτείνασα τὰς δικάϊας προσδοκίας τῶν ἀπὸ πολλοῦ ἀναμενόντων τὴν ἐκδοσιν αὐτοῦ.

Ἡ Ἀμβροσιακὴ βιβλιοθήκη ὀλίγους ἔχει τοὺς ἀρχαιοτέρους τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος κώδικας, καὶ δὴ ἓνα μὲν πάπυρον τοῦ ἔτους 162 π. Χ., ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ λογίου αὐτῆς διευθυντοῦ Ἀντωνίου Ceriani ἐν τοῖς Rendiconti del R. Istituto Lombardo di scienza e lettere 1876 σ. 582 κ. ε., ἓνα τοῦ πέμπτου αἰῶνος, πολυτιμώτατον κώδικα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐκ Μακεδονίας κομισθέντα εἰς Κέρκυραν, ὅπου ἠγοράσθη χάριν τῆς Ἀμβροσιακῆς βιβλιοθήκης ἀρχομένου τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος, περὶ οὗ ἔγραψεν ὁ αὐτὸς Ceriani ἐν τῷ Γ' Τόμῳ τῶν Monumenta sacra et profana opera Collegii Doctorum Bibliothecae Ambrosianae, ἓνα κώδικα τοῦ ἔκτου αἰῶνος παλίμψηστον, περιέχοντα ἐπιστολὰς Μάρκου Κορνηλίου Φρόντωνος καὶ Ἀππιανοῦ, ἀντιβληθέντα ὑπὸ τοῦ Du Rieu χάριν τῆς ἐν Λειψίᾳ τῷ 1867 γενομένης ὑπὸ τοῦ Naber ἐκδόσεως, ἑννέα κώδικας τοῦ ὀγδόου καὶ τοῦ ἐνάτου αἰῶνος, ἑκατὸν δέκα τοῦ δεκάτου καὶ ἑνδεκάτου, ἐξήκοντα ὀκτὼ τοῦ δωδεκάτου. Πολὺ δὲ περισσότεροι εἶνε οἱ μεταγενέστεροι κώδικες, ὧν ἑκατὸν εἴκοσι καὶ δύο ἔγραψαν τὸν δέκατον τρίτον αἰῶνα, ἑκατὸν τεσσαράκοντα τὸν δέκατον τέταρτον, τριακόσιοι καὶ εἰς τὸν δέκατον πέμπτον, τριακόσιοι ἐξήκοντα τὸν δέκατον ἕκτον καὶ ὀλίγοι τινὲς ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἑβδόμου αἰῶνος μέχρι τῶν μέσων τοῦ δεκάτου ἐνάτου. Περιλαμβάνονται δὲ μεταξὺ τῶν 1093 ἑλληνικῶν κωδίκων τῆς Ἀμβροσιακῆς βιβλιοθήκης καὶ εἴκοσιν ἑπτὰ κώδικες παλίμψηστοι, ὧν ἡ ἀρχαιοτέρα γραφὴ ἀνέρχεται εἰς τὸν ἕκτον μέχρι τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος. Καὶ ποικιλώτατον μὲν εἶνε τὸ περιεχόμενον τῶν κωδίκων, καθ' ἃ συνήθως συμβαίνει, ἀλλ' ἄξιον παρατηρήσεως εἶνε, ὅτι εἴπερ τις καὶ ἄλλη τῶν βιβλιοθηκῶν ἡ Ἀμβροσιακὴ περιέχει πλείστους κώδικας ἑκκρίτων συγγραφέων τῆς

ἀρχαιότητος συμφώνως πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ τὴν συλλογὴν ταύτην ἀπαρτίσαντος καρδινάλιου.

Τοῦ καταλόγου προτάσσουσιν εἰ συντάκται ἱστορικὸν πρόλογον περὶ τῆς ἰδρύσεως καὶ τοῦ συναπαρτισμοῦ τῆς Ἀμβροσιακῆς συλλογῆς τῶν ἑλληνικῶν κωδίκων, ὑποσχόμενοι *si di duint* τὴν ἐξ ἀρχῆς ποτε ἀνεξέτασιν τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς ἐξελίξεως καὶ τῆς ἐκδόσεως ἀπάντων τῶν μνημείων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν ἑλληνικῶν κωδίκων. Ἐν δὲ τῇ περιγραφῇ ἐκάστου κώδικος περιλαμβάνονται λεπτομερῶς οὐ μόνον τὰ ἐν αὐτῷ περιεχόμενα, ἀλλὰ καὶ τὰ κατὰ τοὺς βιβλιογράφους καὶ κτήτορας τῶν κωδίκων καὶ τὴν προέλευσιν αὐτῶν καὶ τὴν στάχωσιν. Ἔπονται δ' ἐν τέλει μακροὶ καὶ ἀκριβεῖς πίνακες α') τῶν συγγραφέων καὶ συγγραφῶν, οὐ πίνακος μέγα μέρος καταλαμβάνουσι τάνωνυμα· β') τῶν βίων καὶ μαρτυριῶν ἀγίων· γ') τῶν βιβλιογράφων· δ') τῶν κωδίκων καθ' ἡλικίαν· ε') τῶν κτητόρων· ς') τῶν ἐν τοῖς κώδιξι μνημονευομένων ἐτῶν· ζ') τῶν ἐν τοῖς κώδιξι ἀπαντωσῶν τοπωνυμιῶν· η') τῶν ἐτῶν καθ' ἃ εἰσῆχθησαν ἢ ὑπῆρχον οἱ κώδικες ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ· θ') τῶν τόπων ἐξ ὧν προέρχονται ἢ ἐν οἷς ἡγοράσθησαν οἱ κώδικες· ι') ποικίλα.

Περὶ τὴν ἀντιγραφὴν τῶν ἐπιγραφῶν, τῶν χωρίων καὶ τῶν βιβλιογραφικῶν καὶ ἄλλων σημειωμάτων ὅσα ἑλληνιστὶ περιλαμβάνονται ἐν τῷ κειμένῳ κατεβλήθη πολλὴ προσοχὴ παρὰ τῶν συνταξάντων αὐτόν. Ἐδόθη μοι δ' εὐκαιρία νὰ πεισθῶ περὶ τῆς ἀκριβείας ταύτης τῷ τε 1903, ὅτε ὁ ἕτερος αὐτῶν κ. Βάσσης μετὰ πολλῆς τῆς φιλοφροσύνης ἐπέτρεψέ μοι τὴν χρῆσιν τοῦ μέχρι ἐκείνου τοῦ χρόνου ἐκτετυπωμένου μέρους τοῦ καταλόγου χάριν τῶν ἐμῶν ἐν τῇ Ἀμβροσιακῇ μελετῶν καὶ ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκδοσιν τῶν δύο τόμων κατὰ τὴν ἐκ νέου ἐπίσκεψίν μου εἰς τὴν αὐτὴν βιβλιοθήκην τὸν παρελθόντα Ὀκτώβριον. Μετὰ τῆς αὐτῆς δ' ἐπιμελείας εἶνε συντεταγμένοι καὶ οἱ πλούσιοι καὶ ἀληθῶς πολῦτιμοι πίνακες οἱ διευκολύνοντες τὴν χρῆσιν τοῦ ἔργου. Μικρὰ δὲ παρατηρήματα, ἅτινα ἐπάγω ἐνταῦθα, οὐδαμῶς ἀποσκοποῦσιν εἰς μείωσιν τῆς ἀξίας τοῦ ἔργου, ὅπερ τιμᾶ αὐτόχροημα τοὺς συντελέσαντας αὐτὸ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ θεωρηθήτωσαν ὡς μικροτάτη συμβολὴ εἰς συμπλήρωσιν τῶν ὑπ' αὐτῶν κατωρθωμένων.

Ἐν σ. XLV ἐνθα ἡ περί τῶν ἐν τῷ κώδικι 390 ποιημάτων Χριστοφόρου τοῦ Μυτιληναίου βιβλιογραφικὴ προσθήκη ἔπρεπε νὰ γείνη μνεία καὶ τῆς ἐμῆς πραγματείας αὐτῶν ποιήματα Χριστοφόρου τοῦ Μυτιληναίου καὶ ἡ ἐκδοσις τοῦ Ἐδουάρδου Kuritz ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνημονι Τόμ. Β' σ. 169 κ. 1. — Ἐν σ. 13 λίαν ἀνεπιστάτως παρὰ τὸ σύνθηες εἶνε ἀντιγεγραμμένα μέρη τινὰ τοῦ ἐν τῷ κώδικι 11 (A 63 sup.) π 111⁶ ἀξιολόγου συμβολαίου τοῦ ἔτους 1509 τοῦ γραφέντος ὑπὸ τοῦ βιβλιογράφου Μιχαὴλ Σουλιάρδου τοῦ Ναυπλιέως παρακληθέντος ὑπὸ τῶν δύο μερῶν, τοῦ Κανάκη υἱοῦ Πουλομάτη καὶ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ, ὅπερ ἐγράψας ὀλόκληρον τὸν παρελθόντα Ὀκτώβριον μέλλω νὰ ἐκδώσω προσεχῶς. Ἐν τοῖς ὑπὸ τῶν συνταξάντων τὸν

πλ κατάλογον ἀνακοινουμένοις χωρίοις ἀντὶ ἐν αὐτῇ διόρθου ἐν ναυῆτοι ἐν Ναυπλίῳ· ἀντὶ πουλλομάτου γράφε πουλλομάτη· ἀντὶ τοῦ καταγεγραμμένοι γράφε κάτω γεγραμμένοι· ἀντὶ χρόνου καὶ . . . συμπλήρου χρόνου καὶ καιροῦ· ἀντὶ ὀλίγας . . . κρίσεις γράφε ὀλίγες . . . κρίσεις· ἀντὶ κυρ(ίας ἀ)μπέλας γράφε κυρα μπέλας. Τὸ ὄνομα Ἀμπέλα, ὅπερ καὶ ἐν τῷ Πίνακι X ἐν σ. 1282 ἐπαναλαμβάνεται (Ampela Canacis sorog) εἶνε ἀνύπαρκτον. Τὸ πραγματικὸν ὄνομα τῆς ἀδελφῆς τοῦ Κανάκη Πουλομάτη εἶνε Μπέλα = Μπίλλα (Bella). — Ἐν σ. 15 ἐν τῷ σημειώματι τοῦ κώδικος 16 (A 27 sup.) ἀντὶ πάπα σταματίου τοῦ γυμνάση γραπτίον παπᾶ. Κακῶς δὲ ὁ Σταμάτιος οὗτος ἐν τῷ Πίνακι τῶν βιβλιογράφων (σ. 1260 ἐν λ. Γυμνάσης καὶ σ. 1262) ἐγράφη ἐν τῇ ὀνομαστικῇ Σταματίας. — Τὸ ἐν σ. 134 ἀναγραφόμενον ὡς ἐν τῷ κώδικι B 112 sup. περιλαμβανόμενον Εὐαγγέλιον ἀρβανεϊτικὸν τῆς μεγάλης Παρασκευῆς (οὐχὶ παρασκευῆς) καὶ τὸ διπλασθὸν τοὺς συντάκτας τοῦ καταλόγου Τὸ Χριστὸς ἀνέστι ἀρβανεϊτικὸν ἐκδίδονται ὑπ' ἐμοῦ ἐν τῷ ἀνά χεῖρας τεύχει τοῦ Νεῖου Ἑλληνομνημονος σ. 481 - 482. — Ἐν σ. 155 ἐν τῷ σημειώματι τοῦ κώδικος 137 (B 117 sup.) τὸ παρὸν βιβλίον δὲν εἰσρέσκειται εἰς τὴν σταμπα ἰσως ὁ κώδιξ ἔχει εἰσρέσκειται ἀντὶ εἰσρέσκειται. Ὅπωςδὴποτε δὲ τὸ σημείωμα οἶον ἀντεγράφη ὑπὸ τῶν συνταξάντων τὸν κατάλογον ἔχει πολὺ ὀρθότερον ἢ ὡς ἀνεγνώσθη ὑπὸ τοῦ *Caro-Lietzmann* (Catenarum graecarum catalogus ἐν *Göttinger*

Nachrichten 1902 σ. 328)· τὸ παρὸν βιβλίον δενέδρισκέζαι εἰς Βυζάντια. — Ἐν σ. 163 προσθετέον, ὅτι τὸ ἐκ τοῦ κώδικος B 128 sup. βιβλιογραφικὸν σημεῖωμα τοῦ Μιχαὴλ Καλοφρενᾶ ἐξίδωκα τῷ 1904 ἐν τοῖς ἑμοῖς Συμπληρώμασιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους βιβλιογράφους καὶ κητόρας κωδίκων (ἐν Ἐπιτηρίδι Παρνασσού Ἐτ. Η'. 1904 σ. 50. Ἰδίου τεύχους σ. 2). Τὸ δὲ ὑπὸ τῶν συνταξάντων τὸν κατάλογον τῆς Ἀμβροσιακῆς βιβλιοθήκης μνημονευόμενον ἐν τῇ Vallicelliana τῆς Ῥώμης ἰπιστόλιον τοῦ αὐτοῦ Μιχαὴλ Καλοφρενᾶ ἐξίδωκα ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι Τόμ. Α' σ. 55 κ. ἰ. — Ἐν σ. 241 ἐν τῷ βιβλιογραφικῷ σημειώματι τοῦ κώδικος Δ 58 sup. οὐκ ὀρθῶς γράφεται μ(εγ)άλ(ου) περόχ(ου), τοῦθ' ὅπερ ἐν ταῖς προσθήκαις καὶ ταῖς διορθώσεσιν ἐν σ. XLII διορθοῦται εἰς μ(εγα)λ(ο)περόχου. Γραπτέον μεγαλοσπερόχου. — Ἐν σ. 307 (φ. 76^α)

θ

ὀρθῶς μὲν διεγνώσθη ὅτι μιχαὴλ ἁ εἶνε Μιχαὴλ ὁ Ἀκομινᾶτος, ἀλλ' ἀντὶ τῆς παραπομπῆς εἰς τὴν Bibliotheca graeca τοῦ Fabricius-Harles ἔπριπε νὰ μνημονευθῇ ἡ ἐμὴ ἔκδοσις τῶν Σωζομένων τοῦ Ἀκομινάτου. — Ἐν σ. 321 καὶ 1231 ἐν τοῖς Pachomius monachus Rhacendytes τὸ Rhacendytes πρέπει νὰ μικρογραφηθῇ, διότι δὲν εἶνε κύριον ὄνομα. Ἴδε ὅσα ἔγραψα περὶ τούτου ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι Τόμ. Α' σ. 322. Ἄλλως δ' ὁ ἐνταῦθα μνημονευόμενος Παχώμιος εἶνε ὁ Ζακύνθιος Ῥουσάνος, οὗ τὸ ἐπώνυμον πρέπει νὰ προσιθῇ εἰς τὸν Πίνακα τῶν συγγραφέων. — Ἐν σ. 340 ἡ λέξις προδρομῖνος εἰκάζω, ὅτι πρέπει νὰ ἀναγνωσθῇ Προδρομνῖνος, καθ' ἃ ἄλλως ὀρθῶς φαίνονται εἰκάσαντες οἱ συντάξαντες τὸν κατάλογον, γράψαντες ἐν τῷ Πίνακι τῶν συγγραφέων σ. 1236 an Prodronepus? — Ὁ κατὰ τὰ ἐν τῇ σ. 492 ἐν φ. 344^α τοῦ κώδικος 409 (G 69 sup.) περιεχόμενος κατάλογος τῶν βιβλίων ὅσα ἐκέκτητο ὁ Ἰωάννης Δοχειανὸς ἐξεδόθη ἤδη ὑπ' ἐμοῦ ἐν Νέῳ Ἑλληνομνήμονι Τόμ. Α' σ. 300 κ. ἰ. Ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι εἶδει νὰ μνημονευθῇ μετὰξὺ τῶν ἀναφερομένων nullius momenti notula temporum et supputationes τὸ ἀξιόλογον περὶ τῆς ἐν ἔτει 1446 ἀλώσεως τοῦ ἰσθμοῦ σημεῖωμα, ὅπερ ἐξίδωκα ἐν Νέῳ Ἑλληνομνήμονι Τόμ. Β' σ. 482. — Ἐν σ. 494 ἐν τῷ σημειώματι περὶ ἐξωνήσεως τοῦ Ἀμβροσιακοῦ κώδικος 419 (G 97 sup.) τὸ ὄνομα ἀνάριος? ἴσως ἀναγνωστέον ἀνανίας.

— Τὸ ἐν σ. 512 ὡς ἐν φ. 288^α τοῦ κώδικος 426 (H 22 sup.) μνημονευόμενον σημείωμα, οὗ ἀνακοινοῦται μόνη ἡ ἀρχή, ἔχει ὀλόκληρον ὡδε, εἰς ἀντέγραψα τῷ 1903, γεγραμμένον ἐν τῇ ἄνω ὄψι τοῦ φύλλου ἐκείνου· Ἡ δὴλώσις τοῦ καιροῦ· Χρὴ εἰδέναι ὅτι τῷ πεντακισχιλιωστῷ ὀκτακοσιοστῷ τριακοστῷ ἐβδόμῳ ἔτει τοῦ κόσμου, τῷ τρίτῳ μηνί τῆς δευτέρας ἐπινεμήσεως, τῆς κατὰ τὸν Νοέμβριον μηνι, ἡμέρα τετάρτη ὄντος τοῦ Ἰουλίου εἰς τὸ τοῦ τοξότου ζώδιον ὠροσκόπος δὲ καρκίνος κατὰ πρῶτον ἔτος τῆς διακοσιοστῆς ἐξηκοστῆς πέμπτῆς Ὀλυμπιάδος ἐπάξαντο τοὺς θεμελίους τῶν πρὸς δύσιν τοιχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐν δεκαεννέα ἡμῶσιν (ἐκ τοῦ τῷ πρῶτον γεγράφτος ἡμῶσιν) τὸ χερσαῖον καὶ παράλιον τεῖχος· μετὰ καὶ πλείστον οἰκοδομημάτων ἐν τῇ πόλει δομηθέντων, ἀπαρτίσαντες τῇ ἐνδεκάτῃ τοῦ Μαΐου μηνός· καὶ τὰ ἐγκαίρια τῆς πόλεως γεγόνασιν καὶ προσηγορεύθη ἡ πόλις Κωνσταντινούπολις. Οἱ δ' ἐν τέλει τῆς ὑπὸ Νικηφόρου Καλλίστου τοῦ Ξανθοπούλου συνταχθείσης ἑξαμέτρου ἀναγραφῆς τῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου (Τῶν Χριστιανῶν τοὺς βασιλεῖς μοι σκόπει) δι' ὄχροτέρου μέλανος καὶ ὑπ' ἄλλης χειρὸς προστεθειμένοι στίχοι, ὧν μόνον τὸν πρῶτον καὶ τελευταῖον ἀνακοινοῦσιν οἱ συντάξαντες τὸν κατάλογον, ἔχουσιν ὡδε·

Εἴτ' Ἀνδρονίκου παῖς στερρός Ἰωάννης
ἐξ οὗ Μανουῆλ ἕκτος Παλαιολόγος

μ
Ἰωάννης δ' ἑβδόμος πανουῆλ γόνος
ἔτι δ' ἀστεφῆς ἀδελφὸς Ἰωάννου
Κωνσταντῖνος δύστηνος Παλαιολόγος
ἐν ᾧ πόλις τε καὶ πᾶν Ῥωμαίων γένος
δικαία θεοῦ ἐξηφάνισται κρίσει.

— Τὸν ἐν σ. 530 ἐν τῷ κώδικι 437 (H 57 sup.) φ. 162^β χρῆσμον εἰς τὸν τῆς Πελοποννήσου ἰσθμὸν ἐξίδωκα, ἀντιβαλὼν καὶ τοῦτον τὸν κώδικα, ἐν Νέῳ Ἑλληνομνήμονι Τόμ. Β' σ. 473 κ. ἑ.
— Ἐν σ. 557 αἱ πρῶται λέξεις τοῦ σημειώματος τοῦ Κωνσταντίνου

Λουκίτου ὁ ἱλός καὶ πρωτονοτάριος τοῦ γραπτέαι ὡδε ὁ δούλος καὶ πρωτονοτάριος τοῦ ἀγίου. — Τὸ ὄνομα τοῦ ἐν σ. 569 μελωδοῦ Μιχαὴλ τοῦ Ἀνεώτου προῆλθε πάντως ἐκ τῶν Ἀνείων τῆς ἐπαρχίας Κρήνης διὸ γραπτέον λατινιστὶ ἐν τῇ ὀνομαστικῇ *Aneota* καὶ οὐχὶ *Aneotus*, ὡς ἐγράφη ἐν τῷ Πίνακι τῶν συγγραφείων σ. 1165. — Τὸ ἐν σ. 619 σημεῖωμα τοῦ κώδικος 514 (M 48 sup.) + 1592 Ἐκαμε ο μιχαλῆς [?] ο περούλης [?] . . . ἀπο τῆς ἔλες του μου . . . ιε' οκτωδρίου ιε' ἀνέγων ὀρθότερον καὶ πληρέτερον ὡδε + 1592 ἔκαμε ο μιχαλῆς ο περούλης ἀπὸ τῆς ἔλες του κουμαντοτούρου λάδι μιλήτρα ιε ὀκτωδρίου ιε, ὅπου τὸ μὲν μιλήτρα σημαίνει ἡμίλιτρα, τὸ δὲ κουμαντοτούρου = *commendatore*. Τὸ σημεῖωμα τοῦτο δεῖκνυεὶ ἀθηναϊκὴν τὴν προέλευσιν τοῦ κώδικος μετὰ τὴν ἐν Ναυπλίῳ γραφὴν αὐτοῦ. Ἴδε τὰ ἐμὰ Συμπληρώματα εἰς τοὺς Ἀθηναίους βιβλιογράφους καὶ κτήτορας κωδίκων (ἐνθ' ἀν. σ. 62. Ἰδίου τεύχους σ. 14). — Ἡ ἐν σ. 658 μνημονευομένη ὡς ἐν τῷ κώδικι 547 (N 87 sup.) φ. 32^d κ. ἰ. περιεχομένη ἀνώνυμος περιγραφὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως εὑρηται ἐκδεδομένη ἐν Νέῳ Ἑλληνομνήμονι Τόμ. Γ' σ. 249 κ. ἰ. — Ἐν τῷ ἐν σ. 740 σημεῖωματι τοῦ κώδικος 659 (Q 3 sup.) ὡς ἐξ αὐτοψίας ἐπίσθην, ἀντὶ τουτοῖ τὸ βιβλίον γραπτέον τουτοῖ

πν

βιβλίον, ἀντὶ ἱατρὸς γραπτέον ἱατῆρ, ἀντὶ α [?] ὄτουμανία
σπρ

ἀναγινώσκεται α (ἦτοι ἄσπρα) ὄτουμανίας. — Οὐκ ὀρθῶς ἐν σ. 1258 εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Ἀθανασίου Ἐξειδάκτιλου τοῦ γράψαντος τῷ 1434 τὸν κώδικα 445 (H 104 sup.), περὶ οὗ ἴδε σ. 538, προστίθεται τὸ ἐρώτημα *an ἑξαδάκτυλος?* Καὶ δὴ ὁ αὐτὸς ἐκ Μιθώνης βιβλιογράφος ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ τῷ 1437 γραφέντι κώδικι τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἐν Λονδίῳ Βρεταννικοῦ μουσείου Additional 21259, περιέχοντι τοὺς μεζζονας καὶ ἐλάσσονας προφήτας, ὀνομάζει ἑαυτὸν ὁμοίως Ἐξειδάκτιλον καὶ οὐχί, ὡς τις πράγματι ἤθελε μᾶλλον ἀναμείναι, Ἐξαδάκτυλον. Ἴδε *Omont Notes sur les manuscrits grecs du British Museum ἐν Bibliothèque de l'École des Chartes* Τόμ. ME' (1884) σ. 336 — Ἐν σ. 1259 δὲν ἀναγράφονται ἐρ-

θῶς ἐν τῷ Πίνακι τὰ *Constantinus chrysographus* του. Καὶ δὴ ὁ κῶδιξ 711 (R 35 sup.) ἔχει τὰδε: ἐγρά(φην) <διὰ> Κωνσταντίνου χρυσογράφου τοῦ, διαγραφέντος τοῦ ἐπομένου ἐπωνύμου. Κατὰ ταῦτα ἔπρεπε νὰ γραφῆ ἐν τῷ Πίνακι *Constantinus chrysographus* ὁ. Ὡς δὲ μὴν ἔχει ἡ ἀναγραφή, ἠδύνατο νὰ νομισθῆ, ὅτι τὸ τοῦ εἶνε ἡ ἀρχὴ τοῦ διαγραφέντος ἐπωνύμου. Ἐάλλα δὲ εἶνε ἀξιολογώτατη ἡ μνεία τοῦ χρυσογράφου τούτου, προστιθεμένου εἰς τοὺς ὀλίγους ὀνομαστί γνωστοὺς, τοὺς αὐτοκράτορας Ἀρτέμιον καὶ Θεοδόσιον, τὸν μοναχὸν Συμεῶν, τὸν Ἰσρέα καὶ κουβουκλείσιον Λέοντα τὸν Σαρβανδηνὸν καὶ τὸν μοναχὸν καὶ πρεσβύτερον Θεόδωρον τὸν ἐκ Καισαρείας, περὶ ὧν ἴδε τὸ ἐμὸν σημείωμα ὑπ' ἀριθ. 4 ἐν σ. 98 τῆς ἐμῆς μεταφράσεως τῆς Παλαιογραφίας Θόμψωνος (ἐν Ἀθήναις, 1903). — Ἐν σ. 1279 εἶνε ὅλως περιττὸν τὸ ἐρωτηματικὸν μετὰ τὸ Ἄστρον τοῦ σημειώματος τοῦ κῶδικος 801 (A 78 inf.). Τὸ ὄνομα τῆς πελοποννησιακῆς ταύτης πόλεως φέρεται πράγματι καὶ οὐδετέρως τὸ Ἄστρον. Ἰδε Σπυρ. Π. Λάμπρου Ἡ πρώτη μνεία τοῦ Ἄστρου, τοῦ Λεωνιδείου καὶ τῆς Ἀρείας ἐν *Byzantinische Zeitschrift* Τόμ. Β' (1893) σ. 73 κ. ἑ. καὶ ἐν *Μικταῖς* σελίσι σ. 416 κ. ἑ. Πρβλ. τὸ βιβλιογραφικὸν σημείωμα τοῦ Κωνσταντίνου Ἰσρέως καὶ χαρτοφύλακος Πίσσης Ἡ παρούσα βίβλος ἐγράφη ἐν τῷ Ἄστρον ἐν τῷ Παρισιακῷ κῶδικι 1634 (*Omont Fac-similés datés* σ. 18). Παρατηροῦντες μάλιστα, ὅτι ὁ μὲν κῶδιξ τῶν Παρισίων ἐγράφη τῷ 1372, ὁ δὲ τοῦ Μεδιολάνου τῷ 1374 καὶ ὅτι ἀμφότεροι περιέχουσιν ἱστορικοὺς τῆς ἐκκρίτου ἀρχαιότητος, ἐκεῖνος μὲν τὸν Ἡρόδοτον, οὗτος δὲ τὴν Ξενοφῶντος Κύρου ἀνάβασιν, δυνάμεθα νὰ εἰκάζωμεν, ὅτι ἀμφότεροι ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ βιβλιογράφου, τοῦθ' ὅπερ θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξελεγχθῆ διὰ τῆς ἀντιβολῆς τοῦ Ἀμβροσιακοῦ κῶδικος πρὸς τὸ ἐν τῷ Πίνακι XCVI τῆς προμνημονευθείσης συλλογῆς τοῦ *Omont* πανομοιότυπον τῆς γραφῆς τοῦ Ἰσρέως Κωνσταντίνου.